

БЕЛАРУСКАЯ АРФАГРАФІЯ: ІНТЭРАКТЫЎНЫ ПРАКТЫКУМ. ПРАВАПІС ГАЛОСНЫХ *о, э, а*

У артыкуле змяшчаюцца метадычныя рэкамендацыі па выкарыстанні інтэрактыўнай дошкі пры вывучэнні беларускай арфаграфіі. Апісваецца змест інтэрактыўнага модуля “Правапіс галосных о, э, а”, раскрываюцца дыдактычныя задачы, вырашэнню якіх падпарадкаваны інтэрактыўныя практыкаванні; прыводзіцца інструкцыя для карыстальнікаў.

Ключавыя словы: *інтэрактыўная дошка, беларуская арфаграфія, інтэрактыўны модуль.*

The article contains guidelines on the use of interactive whiteboards in the study of Belarusian spelling. It describes the content of the interactive module “Spelling of vowels o, e, a” disclosed didactic tasks which are subject to interactive exercises; provides instructions for users.

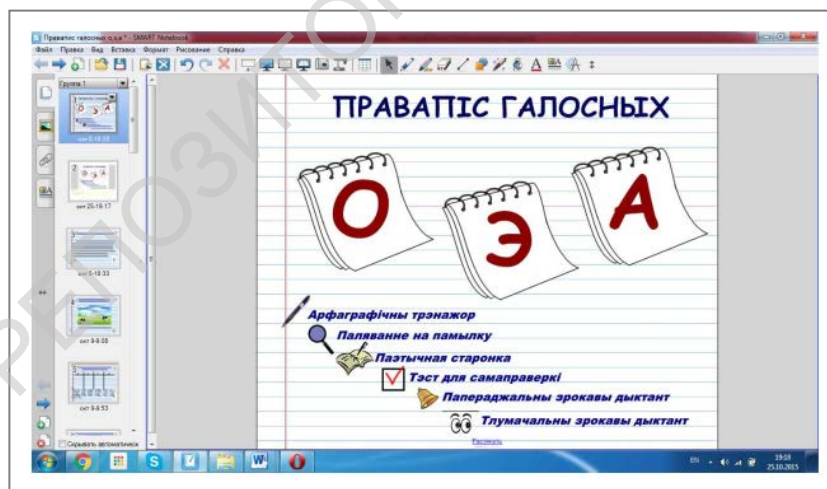
Keywords: *interactive whiteboard, the Belarusian spelling, interactive module.*

Адным з сучасных патрабаванняў да ўрока беларускай мовы з’яўляецца выкарыстанне электронных сродкаў навучання, сярод якіх усё большую папулярнасць набывае інтэрактыўная дошка. Яе перавагі перад традыцыйнай (крэйдавай) дошкай заключаюцца, па-першае, у зручнасці візуалізацыі тэкставай і графічнай інфармацыі з магчымасцю захавання яе на электронных носбітах; па-другое, у спалучэнні трох відаў мадальнасці навучання: візуальнай, аўдыяльнай (гукавой) і кінестэтычнай (тактыльнай); па-трэцяе, у стварэнні на вучэбных занятках інтэрактыўнага адукацыйнага асяроддзя, што прадугледжвае навучанне ў супрацоўніцтве; па-чацвёртае, у павышэнні вучэбна-пазнавальнай матывацыі вучняў за кошт выкарыстання багатага арсенала функцый інтэрактыўнай дошкі [1, с. 90].

Створаны ў праграме Smart Notebook вучэбна-метадычны дапаможнік “Беларуская арфаграфія: інтэрактыўны практыкум” дазваляе ўзнавіць веды, замацаваць уменні і навыкі вучняў па арфаграфіі, удасканаліць камунікатыўныя якасці маўлення. Дапаможнік складаецца з інтэрактыўных модуляў (“Правапіс галосных *о, э, а*”; “Правапіс галосных *е, ё, я*”; “Правапіс спалучэнняў *іё (ыё), ія (ыя), іе (ые)* у запазычаных словах” і г.д.) і прызначаны для выкарыстання на вучэбных занятках у V класе (раздзел “Фанетыка і арфаэпія. Графіка і арфаграфія”), VI класе (раздзел “Склад слова. Словаўтварэнне і арфаграфія”), VII–IX класах (развіццё і ўдасканаленне арфаграфічнай пісьменнасці пры вывучэнні марфалогіі і сінтаксісу), а таксама на факультатыўных занятках.

Разгледзім інструменты праграмы Smart Notebook, неабходныя для работы з інтэрактыўным модулем “Правапіс галосных *о, э, а*” (<http://www.rs.unibel.by/ru/main.aspx?guid=1271>).

Акно SMART Notebook дазваляе працаваць з файламі *.notebook рознымі спосабамі.

На дошцы адлюстроўваецца бягучая старонка, і карыстальнік можа ствараць і рэдагаваць аб’екты, кіраваць імі, выкарыстоўваючы панэль інструментаў:

Пры рабоце з інтэрактыўным модулем “Правапіс галосных *о, э, а*” выкарыстоўваюцца наступныя інструменты:

– *пярэ* (маляванне аб’ектаў на бягучай старонцы);

– *гумка* (сціранне аб’ектаў на бягучай старонцы);

– *выбар* (выдзяленне аб’ектаў на бягучай старонцы);

– поўнаэкранны рэжым (паказ бягучай старонкі ў поўнаэкранным рэжыме).

У поўнаэкранным рэжыме да неабходных каманд можна звяртацца з дапамогай панэлі інструментаў “Поўнаэкранны рэжым”, якая дазваляе пераходзіць да папярэдняга і наступнага слайдаў, выкарыстоўваць інструменты “Пярэ”, “Гумка” і інш.:

Для навігацыі па модулі і работы з ім выкарыстоўваюцца наступныя ўмоўныя абазначэнні:

– раздзел “Арфаграфічны трэнажор”;

– раздзел “Паляванне на памылку”;

– раздзел “Паэтычная старонка”;

– раздзел “Тэст для самаправеркі”;

– раздзел “Папярэдзальны зрокавы дыктант”;

– раздзел “Тлумачальны зрокавы дыктант”;

– сімвал, пры націсканні на які адбываецца пераход да тытульнага слайда;

– сімвал, націсканне на які дазваляе звярнуцца да тэксту арфаграфічнага правіла;

– схема арфаграфічнага правіла;

– бланк для выканання задання;

рэклама – рубрыка “Біяграфія слова”;

руку – рубрыка “Тавары і пішы правільна”;

ордын ордэ – рубрыка “Правільнасць маўлення”;

– рубрыка “Назвы на карце Беларусі”.

Для дэманстрацыі інтэрактыўнага модуля на вучэбных занятках трэба перайсці ў поўнаэкранны рэжым работы ().

Слайд 1 (тытульны слайд). *Дыдактычная задача* – актуалізаваць веды вучняў аб правапісе галосных *о, э, а*.

Клікнуўшы левай клавiшай мышы па галоснай літары (*о, э* ці *а*), можна перайсці да тэксту правiла (слайды 20–22). Тытульны слайд дазваляе таксама перайсці па гіперспасылцы да любога з раздзелаў інтэрактыўнага практыкуму (“*Арфаграфічны трэнажор*”, “*Паляванне на памылку*”, “*Паэтычная старонка*”, “*Тэст для самаправеркі*”, “*Папераджальны зрокавы дыктант*”, “*Тлумачальны зрокавы дыктант*”).

Слайд 2 (раздзел “Арфаграфічны трэнажор” – слайды 2–12). *Дыдактычная задача* – аднавіць тэкст правiла правапісу галосных *о, э, а*.

З дапамогай інструмента “Пяро” () вучні ўпісваюць у тэкст правiла прапушчаныя літары (запаўняюць “белыя плямы”). Пасля выконваецца праверка: сумясціўшы малюнкi зорчак (апусціўшы верхнюю зорачку ўніз), можна ўбачыць правільныя адказы.

Слайд 3. *Дыдактычная задача* – абгрунтаваць правапіс галосных *о, э, а* ў словах тэксту.

Пры націсканні на малюнак каровы адкрываецца тэкст у фармаце *.pdf. Вучні вусна каменціруюць правапіс выдзеленых літар. Для праверкі правільнасці вызначэння тыпу тэксту трэба націснуць на адзін з прапанаваных варыянтаў (*апавяданне, апісанне, разважанне*). Пры гэтым словы *апавяданне* і *разважанне* знікаюць, а правільны адказ – *апiсанне* – павялічваецца.

Слайд 4. *Дыдактычная задача* – размеркаваць словы па групам у адпаведнасці з правапісам.

Вучні вызначаюць, якія літары прапушчаны ў словах, і “перацягваюць” словы ў прапанаваную табліцу. Для праверкі правільнасці выканання задання трэба апусціць верхнюю зорачку ўніз – з’явіцца “фіранка”, якая дазволіць убачыць прапушчаныя літары.

Слайд 5. *Дыдактычная задача* – вызначыць, у якіх словах на месцы пропуску пішацца літара э.

Сярод прапанаваных слоў вучні знаходзяць тыя, у якіх прапушчана літара э, і “перацягваюць” іх у блакнот. Для праверкі правільнасці выканання задання трэба сумясціць малюнку зорчак (перамясціць левую зорачку ўправа) – з’явіцца “фіранка”, якая дазволіць убачыць прапушчаныя літары.

Слайды 6, 7. *Дыдактычная задача* – уставіць у сказы прапушчаныя літары о, э, а ці ы.

Вучні “перацягваюць” літары з верхняй часткі слайда ў сказы. Для праверкі правільнасці выканання задання трэба націснуць кнопку “Пытальнік”. Работа са сказамі, змешчанымі на слайдзе 6, праводзіцца пад кіраўніцтвам настаўніка; слайд 7 разлічаны на самастойную работу вучняў з наступнай калектыўнай праверкай.

Слайды 8, 9. *Дыдактычная задача* – да прапанаваных слоў падабраць аднакаранёвыя словы або формы слова, каб адбывалася чаргаванне галосных гукаў.

Побач з прапанаванымі словамі з дапамогай інструмента “Пяро” вучні запісваюць словы з ненаціскным [а]. Для праверкі трэба клікнуць па аб’екце – літары а, размешчанай справа на слайдзе (а) – з’явіцца магчымыя варыянты аднакаранёвых слоў або форм слова. На слайдзе 8 пад рубрыкай “Назвы на карце Беларусі” прыводзіцца лінгвакультуразнаўчая інфармацыя: паведамляецца пра паходжанне ўласных назваў *Зэльва, Зэльвянка*. Работа з моўным матэрыялам, змешчаным на слайдзе 8, праводзіцца пад кіраўніцтвам

настаўніка; слайд 9 разлічаны на самастойную работу вучняў з наступнай калектыўнай праверкай.

Слайд 10. *Дыдактычная задача* – знайсці ў тэксце словы, напісанне якіх адпавядае правілу “Правапіс галосных *о, э, а*” (практыкаванне накіравана на развіццё ў вучняў арфаграфічнай пільнасці, або здольнасці бачыць арфаграмы ў слове, сказе, тэксце).

Выкарыстоўваючы інструмент “Пяро”, вучні падкрэсліваюць арфаграмы ў словах. Клікнуўшы па партрэце М. Агінскага, можна пачуць паланэз “Развітанне з Радзімай”.

Слайд 11. *Дыдактычная задача* – падабраць беларускія адпаведнікі да слоў рускай мовы.

Вучні запісваюць словы па-беларуску справа ад слоў рускай мовы. Для праверкі трэба клікнуць па слове – з’явіцца яго беларускі адпаведнік. Слайд змяшчае рубрыку “Правільнасць маўлення”, якая спрыяе ўсведамленню вучнямі таго, што арфаграфічныя нормы дазваляюць размяжоўваць сэнс аднолькавых або блізкіх па гучанні слоў і іх форм. Перацягнуўшы сімвал да левага краю слайда, вучні могуць пазнаёміцца з семантыкай і правапісам слоў-паронімаў *ордэн, ордар*.

Слайд 12. *Дыдактычная задача* – з прапанаваных кампанентаў скласці фразеалагізмы ў адпаведнасці з прыведзенымі значэннямі.

Выконваючы заданне, вучні запамінаюць правапіс слова *глытаць* (чаргаванне *ло – лы*). Назоўнікі-кампаненты фразем трэба “перацягнуць” у пустыя акенцы. Для праверкі выкарыстоўваюцца кнопкі “Праверыць”, “Рашыць”, размешчаныя на верхнім радку табліцы (трэба клікнуць левай клавійнай мышы з левага боку кнопкі).

Слайд 13 (раздзел “Паляванне на памылку”). *Дыдактычная задача* – знайсці словы, у якіх парушана арфаграфічная норма.

Вучні знаходзяць у кожным радку слова, у якім дапушчана арфаграфічная памылка, і “пяром” запісваюць яго ў бланк у адпаведнасці з арфаграфічнай нормай. Для праверкі выкарыстоўваецца “лупа”, якая пры наведзенні на словы

дазваляе ўбачыць арфаграфічныя памылкі. Слайд змяшчае рубрыку “Біяграфія слова”, якая знаёміць вучняў з паходжаннем слова *рэклама*. Для азнаямлення з

этымалагічнай даведкай трэба перацягнуць сімвал да левага краю слайда.

Слайд 14 (раздзел “Паэтычная старонка”). *Дыдактычная задача* – на аснове паэтычнага тэксту рашыць арфаграфічныя задачы (падабраць да выдзеленых слоў аднакаранёвыя з чаргаваннем галосных гукаў).

Матэрыял слайда прадугледжвае вусную работу з тэкстам верша. Спачатку вучні вызначаюць тэму і асноўную думку тэксту, пасля чаго націскаюць на кнопку “Пытальнік” () і выконваюць прапанаваныя заданні.

Слайд 15 (раздзел “Тэст для самаправеркі”). *Дыдактычная задача* – выканаць тэставыя заданні.

Для праверкі вучні павінны клікнуць па нумары задання (А 1, А 2 і г.д.) – на экране з’явіцца правільныя адказы.

Слайды 16, 17 (раздзел “Папераджальны зрокавы дыктант”). *Дыдактычная задача* – напісаць папераджальны зрокавы дыктант.

Вучні знаходзяць у тэксце словы, напісанне якіх адпавядае правілу “Правапіс галосных *о, э, а*”, тлумачаць іх правапіс. Пасля трэба клікнуць па тэксце, каб на экране з’явіўся тэкст для спісвання (з прапушчанымі літарамі). Націснуўшы на кнопку “Праверка” () , вучні могуць праверыць правільнасць выканання задання. Слайд змяшчае рубрыку “Гавары і пішы правільна”, у якой акцэнтуюцца ўвага на нарматыўным вымаўленні назоўнікаў *ваду, нагу, галаву* і пад. Для азнаямлення з арфаэпічнай інфармацыяй трэба перацягнуць сімвал да левага краю слайда.

Слайды 18, 19 (раздзел “Тлумачальны зрокавы дыктант”). *Дыдактычная задача* – напісаць тлумачальны зрокавы дыктант.

Вучні спісваюць тэкст, рашаючы арфаграфічныя задачы. Націснуўшы на кнопку “Праверка” () , можна праверыць правільнасць выканання задання.

Слайды 20–22 (тэарэтычны матэрыял). *Дыдактычная задача* – узнавіць веды вучняў аб правапісе галосных *о, э, а*.

Слайды змяшчаюць тэкст арфаграфічнага правіла, а таксама дазваляюць перайсці да схемы правіла () і да любой са старонак інтэрактыўнага модуля.

Слайд 23 (схема правіла). *Дыдактычная задача* – перадаць правіла правапісу галосных *о, э, а* ў схематычным выглядзе.

Клікнуўшы па літарак **о, э, а** (заглавак слайда), можна перайсці да тэксту правіла (слайды 20–22).

Пасля завяршэння работы з інтэрактыўным модулем пры закрыцці акна SMART Notebook не трэба захоўваць змены, каб не змяніць змест старонак модуля (у адваротным выпадку ў файле захавваюцца праўкі, унесеныя карыстальнікам).

Выкарыстоўваць прапанаваны інтэрактыўны модуль можна і пры адсутнасці ў класе інтэрактыўнай дошкі. У гэтым выпадку выконваць заданні (ствараць, рэдагаваць аб'екты на старонцы, маніпуляваць імі) трэба з дапамогай курсора мышы.

Спіс літаратуры

1. Гусакова, Е.М. Электронная интерактивная доска: программное обеспечение и технические характеристики, влияющие на эффективность обучения / Е.М. Гусакова // Интеграция образования. – 2013. – № 1. – С. 89–93.